

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Ally Lehrecke

Självkostnadsprincipen vid entreprenad på
löpande räkning

Entreprenörens beviskrav och beställarens kontrollrätt enligt 6 kap. AB 04

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet

15 högskolepoäng

Handledare: David Dryselius

Termin: HT25

Innehållsförteckning

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRKORTNINGAR	3
1 INLEDNING	4
1.1 BAKGRUND	4
1.2 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR.....	5
1.3 AVGRÄNSNINGAR	5
1.4 DISPOSITION, METOD OCH MATERIAL.....	6
1.5 FORSKNINGSLÄGE	7
2 RÄTTSLIG UTGÅNGSPUNKT	8
2.1 STANDARDAVTALETS ROLL I ENTREPRENADRÄTTEN	8
2.1.1 <i>Avsaknad av lagreglering</i>	8
2.1.2 <i>Standardavtalens rättskällevärde</i>	9
2.1.3 <i>AB 04 som agreed document</i>	10
2.2 6 KAP. AB 04 SJÄLVKOSTNADSPRINCIPENS SYSTEMATIK	10
2.2.1 <i>Ersättningsgilla kostnader</i>	10
2.2.2 <i>Omsorgsplikt och kontrollrätt</i>	11
2.2.3 <i>Täckbestämmelser i förhållande till fasta bestämmelser</i>	12
2.3 DOKTRINENS ROLL VID TOLKNING AV KOSTNADSBEGREPPET.....	13
2.3.1 <i>Begreppsliga svårigheter kring "kostnad" vid löpande räkning</i>	13
3 ENTREPRENÖRENS BEVISKRAV	14
3.1 GRUNDFÖRUTSÄTTNINGAR FÖR SJÄLVKOSTNAD	14
3.1.1 <i>Faktiska kostnader</i>	14
3.1.2 <i>Hänförliga kostnader</i>	15
3.1.3 <i>Beviskravet i praktiken</i>	16
3.2 EGNA INSATSFAKTORER.....	18
3.2.1 <i>Maskiner och egna hjälpmedel</i>	18
3.2.2 <i>Egen personal</i>	19
3.2.3 <i>Material från eget lager</i>	20
3.3 UNDERENTREPRENÖR OCH FÖRLIKNINGSKOSTNADER	21
3.3.1 <i>Fakturor som bevismedel vid självkostnadsprincipen</i>	21
3.3.2 <i>Förlikningsbetalningar</i>	23
4 BESTÄLLARENS KONTROLLRÄTT	25
4.1 KONTROLLRÄTTENS RÄCKVIDD	25
4.1.1 <i>Verifikat och dagbokens betydelse för kontrollrätten</i>	25
4.1.2 <i>Nybropalatset</i>	26
4.2 OMSORGSPLIKTEN ENLIGT 6 KAP. 10 § AB 04	27
4.2.1 <i>Omsorgsplikten och kravet på kostnadseffektiva lösningar</i>	27
4.2.2 <i>Bevisbördan för omsorgspliktsbrott</i>	29
4.3 VIGILANSPRINCIPEN OCH BEVISKONSEKVENSER.....	30
5 SLUTSATS	32
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	34

Summary

This thesis examines the self-cost principle as set out in the Swedish standard form contract AB 04 and the problems that often arise in connection with payment on a cost-reimbursable basis. Disputes between contractors and employers (clients) frequently concern which costs are reimbursable and how such costs can be proven. A central issue is the lack of a clear definition of what constitutes a “cost”, which creates uncertainty for both parties.

The analysis shows that a reimbursable cost requires a factual economic sacrifice attributable to the specific contract. A cost must be connected to actual work performed or actual use of resources, and not merely recorded in accounting records without a corresponding factual economic sacrifice. As a result, the contractor’s cost documentation plays a key role in the assessment of reimbursement claims.

The thesis further demonstrates that the contractor bears the burden of proof for showing that costs have arisen and are attributable to the project. In practice, the evidentiary assessment depends on whether the documentation is sufficiently transparent and project-specific to enable the employer to exercise its right of control under Chapter 6, Section 10, item 4 of AB 04.

Finally, the thesis shows that the contractor’s duty of care under Chapter 6, Section 10, item 1 of AB 04 limits the right to reimbursement. The self-cost principle is thus based on an interaction between documentation, the employer’s right of control and the contractor’s duty of care. Reimbursement is granted only for costs that are attributable to the contract, verifiable, and actually incurred.

Sammanfattning

Uppsatsen handlar om självkostnadsprincipen i AB 04 och de problem som ofta uppstår vid ersättning på löpande räkning. I AB 04 återfinns en särskild problematik eftersom det saknas en tydlig definition av vad som avses med en ”kostnad”. Tvister mellan entreprenör och beställare rör ofta vilka kostnader som är ersättningsgilla och hur dessa ska styrkas, vilket skapar osäkerhet för entreprenören kring vilka krav som ställs, samtidigt som beställaren saknar tydlighet kring sina möjligheter att framföra invändningar.

Analysen visar att en ersättningsgill kostnad enligt självkostnadsprincipen förutsätter en faktisk ekonomisk uppoffring som är hänförlig till entreprenaden. Kostnadsbegreppet innefattar därmed inte enbart en bokföringsmässig post, utan kräver att kostnaden kan hänföras till ett verkligt arbete eller faktisk resursförbrukning. Entreprenörens redovisning får därför stor betydelse vid bedömningen av ersättningsgilla kostnader.

Vidare framgår att entreprenören bär bevisbördan för att visa uppkomna kostnader och hur dessa är hänförliga till projektet. Praxis visar att beviskravet i praktiken är beroende av hur väl entreprenörens dokumentation är strukturerad för att beställaren ska kunna utöva sin kontrollrätt. Beställarens kontrollrätt enligt 6 kap. 10 § 4 p. AB 04 är här viktig då bristande eller sena invändningar kan få bevisrättsliga konsekvenser till beställarens nackdel.

Uppsatsen visar slutligen att entreprenörens omsorgplikt enligt 6 kap. 10 § 1 p. AB 04 begränsar rätten till ersättning för entreprenören. Självkostnadsprincipen bygger därmed på samspelet mellan dokumentation, kontrollrätt och omsorgsplikt. Ersättning medges enbart för kostnader som är hänförliga till entreprenaden, möjliga att kontrollera och faktiskt har uppkommit.

Förkortningar

AB 04	Allmänna bestämmelser för byggnads-, anläggnings- och installationsarbeten (2004)
ABT 06	Allmänna bestämmelser för totalentreprenader avseende byggnads-, anläggnings- och installationsarbeten (2006)
BKK	Branschföreningen Byggandets Kontraktskommitté
HD	Högsta domstolen
Köplagen	Köplag (1990:931)
UE-faktura	Underentreprenörsfaktura
ÄTA-arbeten	Ändrings-, tilläggs- och avgående arbeten

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Entreprenadrätten reglerar centrala avtalsformer inom bygg- och anläggningsbranschen. Trots detta finns ingen heltäckande reglering för kommersiella entreprenader,¹ vilket har medfört att standardavtal och i synnerhet de allmänna bestämmelserna för byggnads-, anläggnings- och installationsarbeten (AB 04), fått en avgörande betydelse i praktiken.² En av de viktigaste och omtvistade delarna i AB 04 regleras i 6 kap. 9–10 §§. Bestämmelserna behandlar ersättning enligt självkostnadsprincipen (löpande räkning). Regleringen innebär i korthet att entreprenören har rätt till ersättning för de kostnader som uppkommit i entreprenaden såsom material, arbetstid och underentreprenörer samt ett avtalat procentuellt påslag (entreprenörarvode). Om entreprenören exempelvis köper en bräda för 100 kronor och monterar den i beställarens byggnad, ska ersättning utgå med 100 kronor samt ett avtalat skäligt påslag.

AB 04 innehåller ingen definition av begreppet ”kostnader” vilket medför att begreppet i praktiken skapar tolkningsutrymme och tvister. Stridigheter uppkommer ofta vid löpande räkning, där parterna tvistar om vilka utgifter entreprenören ska ersättas för och hur entreprenören ska styrka dessa. Mot denna bakgrund behöver entreprenören visa att en kostnad har uppkommit och är hänförlig till kontraksarbetena.³ Samtidigt föreskriver AB 04 att beställaren har en granskningsrätt, vilket medför att denne kan invända mot kostnader som inte direkt anses tillhöra entreprenaden.

I doktrin behandlas självkostnadsprincipen relativt utförligt. Det saknas däremot en samlad genomgång av kostnadsbegreppet i relation till entreprenörens bevisbörda och beställarens kontrollmöjligheter. Denna uppsats tar sikte

¹ P. Samuelsson och M. Utterström *Entreprenadrätten*. (Norstedts Juridik, 2024), s. 64.

² U. Bernitz. *Standardavtalsrätt*. 9 uppl. (Norstedts Juridik, 2018), s. 32; Samuelsson och Utterström (2024) s. 64.

³ J. Ramberg och C. Ramberg. *Allmän avtalsrätt*. 13 uppl. (Norstedts Juridik, 2025), s. 217.

på att analysera detta samspel. Analytiska resonemang förs löpande i anslutning till den rättsliga genomgången.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att undersöka hur självkostnadsprincipen i 6 kap. 9–10 §§ AB 04 fungerar i praktiken, med fokus på entreprenörens beviskrav och beställarens kontrollrätt. Som utgångspunkt saknas en reglering av kostnadsbegreppet i beställarens och entreprenörens avtal, vilket aktualiserar frågor om vad som kan betraktas som en ersättningsgill kostnad.

Följande två frågeställningar behandlas:

1. Vilka krav ställs på entreprenören för att styrka ersättningsgilla kostnader vid tillämpningen av självkostnadsprincipen?
2. Hur påverkar beställarens kontrollrätt bevisbördan för att visa vad som utgör en ersättningsgill kostnad?

1.3 Avgränsningar

Uppsatsen avgränsas till entreprenörens beviskrav och beställarens kontrollrätt i 6 kap. 9–10 §§ AB 04. Huvudfrågan består här av självkostnadsprincipen och bevisfrågor som uppstår vid ersättning på löpande räkning. Enbart kommersiella entreprenader analyseras och därmed utelämnas konsumententreprenader och tillämpning av allmänna bestämmelser för totalentreprenader avseende byggnads-, anläggnings- och installationsarbeten (ABT 06).

Lojalitetsplikten behandlas i den mån den ingår i omsorgsplikten i AB 04. Redovisningsrättsliga principer används som hjälpmedel för att belysa kostnadsbegreppet i praktiken men utgör i denna uppsats inte något självständigt analysobjekt.

Slutligen analyseras rättsläget med utgångspunkt i tillgänglig praxis från domstolarna. Skiljedomar och annat icke-offentligt material utesluts.

1.4 Disposition, metod och material

Uppsatsen använder en rättsdogmatisk metod för att analysera hur självkostnadsprincipen i 6 kap. 9–10 §§ AB 04 tillämpas vid bevisrättsliga frågor och kontrollrätt vid ersättning på löpande räkning. Analysen utgår från de allmänt accepterade rättskällorna, främst lagstiftning, rättspraxis och lagförarbeten.⁴ AB 04 är inte en rättskälla i formell mening utan behandlas som ett standardavtal som tolkas utifrån allmänna avtalsrättsliga principer och relevant dispositiv rätt.⁵

Rättspraxis används för att undersöka domstolarnas bedömning i praktiken av bevis- och kontroll vid ersättning enligt självkostnadsprincipen. Här har framför allt NJA 2024 s. 369 analyserats. Eftersom prejudikatläget i övrigt är begränsat används även ett hovrättsavgörande som illustrerar domstolarnas praktiska hantering av frågorna.⁶

Doktrin används som tolkningsstöd där särskilt Gentele samt Ingvarson, Samuelsson och Utterström tillmäts betydelse.

Uppsatsen är disponerad så att kapitel två redogör för självkostnadsprincipens systematik i AB 04. I kapitel tre behandlas entreprenörens beviskrav. Kapitel fyra analyserar beställarens kontrollrätt och hur det hänger ihop med omsorgsplikt och vigilans. I kapitel fem sammanfattas uppsatsens slutsatser. Dispositionen är utformad för att stegvis besvara uppsatsens frågeställningar genom att först klarlägga självkostnadsprincipens systematik och därefter analysera bevis- och kontrollfrågorna i praktiken.

Endast offentligt tillgängligt material har inkluderats i uppsatsen. Detta omfattar standardavtal, publicerad doktrin och domstolsavgöranden. Skiljedomar och annat icke-offentligt material har uteslutits av transparens- och källkritiska skäl.

⁴ J. Kleineman. ”Rättsdogmatisk metod”. i M. Nääv och M. Zamboni (red.), 2 uppl. (Studentlitteratur, 2018), s. 21.

⁵ Jfr Ibid.

⁶ Ibid. s. 23–24.

1.5 Forskningsläge

Självkostnadsprincipen behandlas i begränsad omfattning i den entreprenadrättsliga litteraturen och är där ofta kopplat till ändrings-, tilläggs- och avgående arbeten (ÄTA-arbeten) eller översiktligt hur riskfördelningen ser ut mellan beställare och entreprenör. I doktrin har särskilt Gentele i en artikel från 2025 analyserat självkostnadsprincipen och problematiserat begreppet ”kostnader”. Här diskuteras särskilt hur ”kostnader” kan bedömas vid användning av egna resurser som exempelvis egen personal eller egna maskiner och hur dessa bör hanteras inom ramen för AB 04.

Därutöver finns några examens- och kandidatuppsatser som berör självkostnadsprincipen. Dessa arbeten varierar i fokus där en del behandlar principen på ett mer översiktligt plan och andra analyserar relativt ingående riskfördelning, kostnadstyper eller tillämpningsproblem vid löpande räkning. Däremot berör de sällan frågor om bevisbörda och kontrollrätt tillsammans.

Trots att kostnadsfrågor uppmärksammas i både doktrin och i studentuppsatser, saknas en genomgång av hur ”kostnader” förhåller sig till entreprenörens bevisbörda och beställarens kontrollrätt. Denna uppsats avser att bidra till att analysera hur kostnader kan styrkas enligt AB 04 och hur beställarens kontrollrätt påverkar denna bedömning.

2 Rättslig utgångspunkt

2.1 Standardavtalets roll i entreprenadrätten

2.1.1 Avsaknad av lagreglering

Entreprenadavtalet är inte särskilt reglerat i svensk rätt, vilket innebär att det saknas lagstiftning som reglerar förhållandet mellan näringsidkare inom bygg- och anläggningsbranschen.⁷ Köplagen (1990:931) är inte tillämplig på entreprenader eftersom ”uppförande av byggnad eller anläggning” uttryckligen undantas från lagens tillämpningsområde 2 § 1 st.⁸

Eftersom entreprenadrätten saknar lagreglering får området sin rättsliga struktur från allmän kontraktsrätt, inklusive allmänna obligationsrättsliga principer såsom *pacta sunt servanda*, lojalitetsprincipen och krav på prestationernas fackmässighet.⁹ Lag (1915:218, avtalslagen) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område 36 § kan få utfyllande karaktär i beställarens och entreprenörens avtal men utgör inte i sig obligationsrättsliga principer.¹⁰

Vad gäller konsumenttjänstlagen (1985:716) har Högsta domstolen (HD) betonat att analogier ska ske försiktigt då lagen är utformad för att skydda en svagare part och kan därför inte överföras mellan näringsidkare.¹¹

Denna regleringslucka har medfört att entreprenadrätten i hög grad själv reglerat området och här främst genom standardavtalen AB 04 och ABT 06 vilka i praktiken fungerar som de styrande normerna inom entreprenadrättsliga förhållanden.¹²

⁷ Samuelsson och Utterström (2024) s. 64.

⁸ P. Samuelsson. *Entreprenadavtal: särskilt om ändrade förhållanden*. (Karnov Group, 2011), s. 49.

⁹ Samuelsson och Utterström (2024) s. 64.

¹⁰ *Ibid.*

¹¹ Jfr. NJA 2013 s. 1174 punkt 9.

¹² A. Ingvarson. och M. Utterström. *Tolkning av entreprenadavtal*. (Norstedts Juridik, 2020), s. 20.

2.1.2 Standardavtalens rättskällevärde

I stället för lag utgör standardavtal såsom AB 04, det centrala avtalsverket inom entreprenadrätten men utgör i sig självt inte rättsregler. AB 04 är därför beroende av att tolkas i ljuset av allmänna obligationsrättsliga principer, bevisregler och riskfördelningsmodeller som präglar entreprenadrätten.

Enligt HD Är AB-avtalen inte automatiskt bindande som handelsbruk enbart på grund av att de används i stor utsträckning.¹³ Standardavtalen anses därför inte bindande i sig, utan fungerar främst som ett uttryck för hur entreprenadrättsliga frågor kan lösas som bland annat bevisbörda, kontrollrätt och ersättningsgilla kostnader.

Trots att standardavtalen är utförligt utformade är de sällan heltäckande¹⁴ vilket innebär att tolkningsutrymmen och tvister uppkommer. Då reglering inte återfinns i AB 04, vänder sig ofta parterna till domstolen som då får i uppgift att fylla ut regleringen.¹⁵

Bunden utfyllning innebär en utfyllning av redan existerande rätt och i entreprenadavtal är denna utfyllning sällan aktuell då området saknar lagstiftning. Domstolen behöver därför ofta tillämpa fri utfyllning vilket innebär att avgörandet grundas på allmänna obligationsrättsliga principer, tolkat mot avtalets karaktär och entreprenadrättens riskfördelningsmodell.¹⁶

Inom entreprenadrätten fungerar AB 04 inte som en rättskälla utan fyller funktionen som ett avtalsramverk som blir bindande först om parterna avtalat om det.¹⁷ Då ett avtalsvillkor är otydligt sökes ledning i stället i dispositiv rätt eller i syftet bakom standardvillkoren.¹⁸

¹³ Jfr NJA 1998 s. 448; Samuelsson (2011) s. 59.

¹⁴ Ingvarson och Utterström (2020) s. 57.

¹⁵ N. Arvidsson. "Bunden och fri utfyllning eller bara avtalstolkning?". SvJT 2023, s. 618 f.

¹⁶ Arvidsson (2023) s. 616 ff; Samuelsson (2011) s. 45; Samuelsson och Utterström (2024) s. 64.

¹⁷ P. Samuelsson. *AB 04: en kommentar*. 3 uppl. (Norstedts Juridik, 2022), s. 29.

¹⁸ *Ibid* s. 38.

2.1.3 AB 04 som agreed document

AB 04 är ett så kallat agreed document och är framtaget av Byggnadets kontraktskommitté (BKK) där representanter från både beställar- och entreprenörsidan har varit med och format regleringen.¹⁹ Enligt förordet till AB 04 är avtalet uppbyggt på en skälig avvägning mellan båda intressenterna där båda parterna åstadkommer en ekonomiskt optimal riskfördelning.²⁰ Syftet med AB 04, trots dess omfattande utformning, är att avtalet ska fungera som ett öppet och flexibelt ramavtal. Samuelsson beskriver standardavtalen och entreprenadavtalets struktur som elastiskt och anpassningsbart.²¹ Detta innebär att vid tolkningen av avtalet ska dess systematik och interna logik vara centrala utgångspunkter för partsavsikten.²² Detta medför vidare att avvikelser från AB 04 måste vara klart formulerade och uttryckta för att ges företräde framför standardbestämmelserna.²³

2.2 6 kap. AB 04 Självkostnadsprincipens systematik

2.2.1 Ersättningsgilla kostnader

Självkostnadsprincipen (löpande räkning) regleras i AB 04 6 kap. 9–10 §§. Enligt bestämmelserna har entreprenören rätt till ersättning för sina faktiska kostnader (självkostnader). Dessa utgörs av kostnader för bland annat material, varor, arbetsledning, arbetare, hjälpmedel, försäkringar, avgifter och underentreprenörer, medan ränta och centraladministration uttryckligen undantages. Utöver självkostnader har entreprenören rätt till entreprenörarvode

¹⁹ Svensk Byggnadstjänst och Byggnadets kontraktskommitté. *Allmänna bestämmelser och andra standardkontrakt för byggsektorn*. 3 uppl. (Svensk Byggnadstjänst, 2018), s. 7, lista över medlemmar i BKK; Samuelsson (2011) s. 22.

²⁰ NJA 2018 s. 653 punkt 22; BKK (2018), s. 9, förordet.

²¹ Samuelsson (2011) s. 329.

²² Jfr BKK (2018), 9, förordet.

²³ BKK (2018), s. 14, kommentar till AB 04 1 kap. 3 §; Samuelsson (2011) s. 78.

vilket utgör ett procentuellt påslag på självkostnaderna. Självkostnadsprincipen används särskilt vid ÄTA-arbeten.²⁴ Avgående arbeten innebär här att parterna kommer överens om att del av entreprenaden inte kommer utföras,²⁵ vilket medför att del av ersättning faktiskt kan gå förlorad. Självkostnadsprincipen medför vidare att riskerna för tillkommande kostnader förflyttas till beställaren,²⁶ till skillnad från fastpris där entreprenören bär risken.

2.2.2 Omsorgsplikt och kontrollrätt

För att motverka missbruk av ersättningsformen löpande räkning enligt självkostnadsprincipen i AB 04, finns två centrala regler.²⁷ För det första har vi omsorgsplikten som regleras i 6 kap 10 § 1 p. AB 04 som beskriver att entreprenören ska utföra arbetet så att beställaren uppnår bästa ekonomiska och tekniska resultat. Den andra regleringen innebär att entreprenören förväntas agera lika kostnadsmedvetet som vid ett fast pris.²⁸

I praktiken är detta dock svårt att uppnå då entreprenören saknar incitament att begränsa sina kostnader då de vid löpande räkning inte bär samma ekonomiska risk. Omsorgsplikten syftar därför till att agera motvikt vid bedömningen av entreprenörens kostnader och metodval.²⁹

Beställarens kontrollrätt regleras i 6 kap. 10 § 4 p. AB 04 och ger denne rätt att granska originalverifikationer för kostnadsposter och på så sätt kontrollera att omsorgsplikten blivit tillgodosedd.

Ovan nämnda regler ger tillsammans en grund för att bedöma skäligheten i fakturerade kostnader, där beställarens möjlighet att framföra invändningar är viktigt.

²⁴ O. Gentele. ”vad avses med ’kostnader’ vid tillämpning av självkostnadsprincipen i AB 04?”. SvJT 2025, s. 488 f.; Samuelsson och Utterström (2024) s. 41.

²⁵ E. Andersson. och S. Hedberg. *ÄTA-arbeten: och ekonomisk reglering enligt AB 04 och ABT 06*. (Svensk byggtjänst, 2012), s. 21.

²⁶ Samuelsson och Utterström (2024) s. 39 och 41.

²⁷ I. Willborg. ”Beställarens granskningsrätt och entreprenörens omsorgsplikt vid arbeten på löpande räkning enligt självkostnadsprincipen”. JT 2017/18, s. 949.

²⁸ Ibid s. 960.

²⁹ Ibid s. 957.

2.2.3 Täckbestämmelser i förhållande till fasta bestämmelser

Standardavtalet AB 04 skiljer mellan täckbestämmelser och fasta bestämmelser. Täckbestämmelser innebär villkor där parterna kan avtala om annat än vad som står i standardavtalet och formuleras ofta som ”om inget annat föreskrivs”.³⁰ Dessa villkor är avsedda att möjliggöra anpassning till den enskilda entreprenadens förutsättningar.³¹

Fasta bestämmelser anses däremot vara olämpliga att ändra. Parterna kan dock avvika från bestämmelserna men om detta görs behöver avvikelserna vara tydligt utformad för att bestämmelsen ska ges företräde framför AB 04.³²

Mot bakgrund av ovan anförda kan det konstateras att självkostnadsprincipen inte är fullt dispositiv³³ utan detta grundläggande krav på faktisk kostnad, hänförlighet till entreprenaden och omsorgsfullt agerande, vilka inte utan vidare kan avtalas bort för parterna.

³⁰ BKK (2018), s. 9, förordet.

³¹ Ingvarson och Utterström (2020) s. 152.

³² BKK (2018), s. 9, förordet; Ingvarson och Utterström (2020) s. 152.

³³ Jfr Samuelsson (2011) s. 79.

2.3 Doktrинens roll vid tolkning av kostnadsbegreppet

2.3.1 Begreppsliga svårigheter kring ”kostnad” vid löpande räkning

AB 04 innehåller ingen definition av vad som utgör en ”kostnad” vid ersättning på löpande räkning. I doktrinen diskuteras främst problematiken då entreprenören använder egna resurser eller när ett belopp betalas utan att det finns en tydlig intern prissättning.³⁴

Oklarheterna kring kostnadsbegreppets innebörd medför att det är viktigt för entreprenören att kunna styrka sina kostnader för att ha rätt till ersättning. Mot denna bakgrund analyseras i kommande avsnitt hur bevisbördan och beviskraven aktualiseras då entreprenören vill få ersatt sina självkostnader enligt 6 kap. 9–10 §§ AB 04. Bevisbördan förutsätter att kostnaden är verklig, hänförlig till projektet och tillräckligt dokumenterad.

³⁴ Gentele (2025) s. 489 och 494 ff.

3 Entreprenörens beviskrav

3.1 Grundförutsättningar för självkostnad

Självkostnadsprincipen innebär som utgångspunkt att entreprenören har rätt till ersättning för sina självkostnader enligt de kostnadsposter som är hänförliga till entreprenaden och som omfattas av uppräkningsregler i 6 kap. 9 § AB 04. För att kunna avgöra vilka kostnader som är ersättningsgilla krävs dock att vissa förutsättningar uppfylls. I detta avsnitt behandlas därför de krav som ställs för att en kostnad ska vara ersättningsgill enligt självkostnadsprincipen.

3.1.1 Faktiska kostnader

Vid tillämpning av självkostnadsprincipen är utgångspunkten att entreprenörens rätt till ersättning omfattar kostnader som medfört en ekonomisk uppoffring för entreprenören i entreprenaden.³⁵ Kostnadsbegreppet i AB 04 innebär alltså inte enbart en redovisningsmässig post inom entreprenadrätten utan det krävs att kostnaden kan hänföras både till entreprenaden och till entreprenörens ekonomiska uppoffring.³⁶

En ersättningsgill kostnad förutsätter därför att entreprenören antingen kan visa en faktisk utgift eller bindande betalningsförpliktelse med direkt anslutning till kontraktsarbetena.³⁷ Detta synsätt stämmer överens med hur HD bedömt frågan om ersättning. I NJA 2024 s. 369 (*Flyttstädningen*) framhöll HD att en förlikningsbetalning endast kan ersättas om den har ett tydligt samband med entreprenaden.³⁸

Avgörande blir därför inte entreprenörens bokföring av kostnaden, utan innebörden av en ekonomisk belastning som kan hänföras till det aktuella arbetet. Detta innebär att interna uppskattningar som saknar samband med en verklig ekonomisk uppoffring som utgångspunkt inte kan läggas till grund för ersättning enligt självkostnadsprincipen.

³⁵ Ibid s. 496.

³⁶ Ibid s. 489 f.

³⁷ Ibid s. 495.

³⁸ NJA 2024 s. 369 "Flyttstädningen" punkt 17.

3.1.2 Hänförliga kostnader

För att en kostnad ska vara ersättningsgill enligt självkostnadsprincipen behöver den vara hänförlig till entreprenaden. Detta innebär att utgiften måste vara nödvändig för att arbetets utförande och ha ett tydligt samband med entreprenaden.³⁹ Att en kostnad kan hänföras till entreprenaden begränsas av riskfördelningen i 5 kap. 1 § AB 04, där entreprenören bär risken för skador på "ej avlämnad del" av entreprenaden. Som Hedberg påpekar omfattar denna risk även skador orsakade av utomstående, exempelvis stölder.⁴⁰ Detta innebär att kostnader som uppkommer till följd av sådana händelser som omfattas av entreprenörens risk som utgångspunkt inte är ersättningsgilla enligt självkostnadsprincipen.

Kravet på hänförlighet har behandlats av Svea hovrätt i *Nybropalatset*,⁴¹ där frågan var om inköp av nya verktyg som stulits från arbetsplatsen kunde ersättas som självkostnader. Hovrätten fann att eftersom entreprenören bär risken för verktygen då stölden inträffade, förelåg ingen rätt till ersättning. Hovrätten resonerade liknande avseende arbetsbelysning och laserutrustning där dessa inte ansågs ersättningsgilla då de inte förbrukats i entreprenaden. Utan en konsumtion saknades det direkta sambandet för kostnaderna som krävs för ersättning enligt självkostnadsprincipen. Hovrätten uttalade vidare att kostnader för exempelvis mat, dryck eller parkering i princip kunde ersättas men endast om entreprenören kunde visa att de varit nödvändiga för arbetets utförande och motsvarade sådana kostnader som arbetsgivaren normalt bekostar.⁴²

Avgörandet tydliggör två centrala begränsningar. För det första behöver kostnaden avse material eller resurser som kan hänföras till den enskilda entreprenaden, det vill säga att de förbrukas inom ramen för denna. Utrustning som

³⁹ Andersson och Hedberg (2012) s. 123.

⁴⁰ S. Hedberg. *Kommentar till AB 04, ABT 06 och ABK 09*. (Svensk Byggtjänst, 2010), s. 85.

⁴¹ Svea hovrätt, dom 2016-03-10, mål T 10408-14 ("Nybropalatset").

⁴² Svea hovrätt, dom 2016-03-10, mål T 10408-14 ("Nybropalatset"), s. 9 f.

kan användas vidare i verksamheten faller som utgångspunkt utanför. För det andra måste entreprenören kunna visa att kostnaden har ett nära samband med arbetsmoment i entreprenaden och inte är av privat karaktär eller utgör en kostnad för den allmänna verksamhetsdriften.⁴³

Uttrycket ”kostnader i övrigt” i 6 kap. 9 § AB 04 ger till viss del utrymme för ersättning av andra kostnadstyper men även dessa behöver uppfylla hänförlighetskravet. Det innebär att entreprenören måste visa att kostnaden har ett tydligt samband med entreprenaden. Den praktiska rättstillämpningen ger därmed uttryck för en restriktiv tolkning, där ersättningsrätten enligt självkostnadsprincipen tillämpas snävare än vad ordalydelsen i 6 kap. 9 § AB 04 ger intryck av.

3.1.3 Beviskravet i praktiken

Vid ersättning enligt självkostnadsprincipen vilar som tidigare nämnt bevisbördan i första hand på entreprenören gällande att kostnaderna uppkommit och är hänförliga till entreprenaden. Att en kostnad framstår som sannolik räcker alltså inte, utan kostnaden ska kunna verifieras och kopplas till det aktuella arbetet. Bevisningen i praktiken består oftast av projektspecifik bokföring, tidrapporter samt fakturor och kvitton. Underlaget på bevisningen ska vara så transparent att beställaren ska se hur kostnaden beräknats vilket tydligt kommer till uttryck i *Nybropalatset* samt i doktrin, särskilt hos Ingvarson och Utterström.⁴⁴

I *Nybropalatset* kom Svea hovrätt fram till att entreprenörens kostnader var styrkta då självkostnaderna presenterades i ett omfattande och välordnat kostnadsunderlag, även om det inkom i efterhand. Hovrätten menade att generella invändningar om kostnadsposter från beställaren inte räckte för att bevisa dessa. För att en invändning lättare ska få genomslag krävs tydliga och specificerade anmärkningar mot enskilda kostnadsposter och inte enbart invänd-

⁴³ Ibid.

⁴⁴ Svea hovrätt, mål T 10408–14 ”Nybropalatset” s. 4 och 7; A. Ingvarson och M. Utterström. ”Självkostnadsprincipen enligt AB 04 och ABT 06”. SvJT 2018, s. 563.

ningar mot kostnaderna som sådana. I samma avgörande placerades även bevisbördan för påstådda brister i entreprenörens omsorgsplikt på beställaren då entreprenören ansågs ha uppfyllt sin bevisbörda genom dess redovisning av kostnadsposterna.⁴⁵

Hovrättens bedömning i *Nybropalatset* har dock inte passerat utan kritik i doktrinen. Bland annat har Ingvarson och Utterström pekat på att hovrättens formuleringar riskerar att uppfattas som att ett omfattande kostnadsunderlag i sig självt är tillräckligt för att entreprenören ska anses ha uppfyllt sin bevisbörda. En sådan tolkning kan enligt författarna leda till att beställaren i praktiken förlorar sin kontrollrätt, särskilt i situationer där beställaren inte haft anledning eller möjlighet att framföra konkreta invändningar löpande under entreprenaden.⁴⁶

Anmärkningsvärt är att tingsrätten gjorde motsatt bedömning jämfört med hovrätten och ansåg att kostnadsunderlaget från entreprenören var bristfälligt, varför ersättningen sattes ned till skäligt pris enligt 45 § Köplagen i stället för att ersätta entreprenörens redovisade självkostnader.⁴⁷ Avgörandet illustrerar enligt min mening att det är av stor vikt bevisrättsligt att ha en god struktur, transparens och spårbarhet för entreprenörens kostnadsredovisning.

Beställarens rätt att granska kostnaderna kommer till uttryck i 6 kap. 10 § 4 p. AB 04. Samuelsson framhåller att kontrollrätten inte innebär någon kontrollplikt för beställaren, vilket ställer höga krav på entreprenörens kostnadsredovisning.⁴⁸

⁴⁵ Svea hovrätt, mål T 10408–14 ”Nybropalatset”, s. 4 och 13.

⁴⁶ Ingvarson och Utterström (2018) s. 560.

⁴⁷ Stockholms tingsrätt, dom 2014-10-17, mål T 17237–12, s. 69.

⁴⁸ Samuelsson (2022) s. 169 f.

3.2 Egna insatsfaktorer

Ersättning på löpande räkning förutsätter som utgångspunkt att entreprenören kan visa vilka kostnader som uppkommit i projektet, så att dessa kan granskas av beställaren inom ramen för kontrollrätten enligt 6 kap. 10 § 4 p. AB 04. Vid användning av egna resurser saknas dock ofta dokumentation av kostnader, vilket medför både bevis och kontrollsvårigheter.

I det följande prövas interna insatsfaktorer mot fyra återkommande kriterier: (i) att posten omfattas av 6 kap. 9 § AB 04, (ii) att användningen innebär en verklig ekonomisk uppoffring för entreprenören, (iii) att kostnaden är hänförlig till och nödvändig för utförandet av entreprenaden samt förenlig med entreprenörens och beställarens riskfördelning enligt AB 04, och (iv) att posten dokumenteras på ett sätt som möjliggör beställarens granskning enligt 6 kap. 10 § 4 p. AB 04.

3.2.1 Maskiner och egna hjälpmedel

När entreprenören använder egna hjälpmedel uppkommer typiskt sett ingen omedelbar identifierad kostnad. Utgångspunkten är som tidigare nämnt, att ersättning förutsätter att hjälpmedlet använts i projektet på ett sätt som är nödvändigt och hänförligt till arbetena enligt 6 kap. 9 § och 10 § 1 p. AB 04. Som i tidigare avsnitt diskuterats kring *Nybropalatset*, finns en risk att utrustning som inte tydligt förbrukas och som kan användas vidare i entreprenaden som exempelvis en lasermätare, faller utanför ersättningsrätten. Som i *Nybropalatset* kan inköp av en lasermätare snarare likna en investering eller allmän driftkostnad än en kostnad hänförlig till den enskilda entreprenaden.

Då extern utgift saknas för en kostnadspost blir värderingen av posten i praktiken en bevis- och kontrollfråga. Entreprenören behöver presentera ett underlag som är möjligt för beställaren att granska innehållande (i) vilken resurs som använts, (ii) hur länge/i vilken omfattning resursen använts samt (iii) vilket pris som läggs till grund för debiteringen. Ett sätt att uppnå objektivitet i

denna bedömning är att värdera kostnadsposten till marknadsmässigt hyrespris.⁴⁹ På så sätt kan beställaren, genom sin kontrollrätt, granska posten vilket leder till ett objektiva och granskningsbart underlag inom ramen för 6 kap. 10 § 4 p. AB 04, i stället för att enbart bygga på vad entreprenören anser vara skäligt.

3.2.2 Egen personal

För personalkostnader är bevisfrågan ofta mindre problematisk jämfört med användning av maskiner och egna hjälpmedel. Personalkostnader baseras på värdering och kopplas till redovisade timmar samt deras hänförlighet till projektet. Om entreprenören kan visa vilka personer som arbetat i entreprenaden, under vilka dagar och med vilka arbetsmoment, exempelvis genom tidsrapporter som innehåller lönespecifikationer och projektrelaterad redovisning, finns normalt ett tydligt underlag för ersättning.⁵⁰

Problematiken uppstår när den faktiska ”kostnaden” inte framträder som en kostnad hänvisad till ett specifikt projekt, exempelvis vid fast anställd personal. I sådana fall blir kärnfrågan om det är möjligt för beställaren att granska entreprenörens redovisning. Beställaren kan här kontrollera om den debiterade tiden motsvarar utfört arbete i projektet⁵¹ och att posten inte överlappar med centraladministration, som enligt 6 kap. 10 § 2 p. AB 04 typiskt sätt ska bäras av entreprenörarvodet.⁵² För att beställarens kontrollrätt ska vara möjlig vid personalkostnader krävs därför en tydlig uppdelning mellan arbetsinsatser kopplade till projektet och mer generella funktioner. Utöver detta krävs en redovisning som kan granskas utan oskälig arbetsinsats.

Om parterna inte avtalat timpriser eller schabloner kan motsvarande marknadsmässig kostnad att hyra in personal⁵³ i vissa fall användas som ersättningsgrundande stöd. Avgörande i denna uppsats är dock att entreprenören kan styrka vem som utfört arbetet, när arbetet utförts, vilket arbete som utförts

⁴⁹ Jfr NJA 2009 s. 441 ”Bilstugan” s. 445.

⁵⁰ Svea hovrätt, mål T 10408–14 ”Nybropalatset” s 4 och 11.

⁵¹ Jfr NJA 2009 s. 441 ”Bilstugan” s. 445; Gentele (2025) s. 499 f.

⁵² Ingvarson och Utterström (2018) s. 550 ff.

⁵³ Gentele (2025) s. 499 f.

samt varför arbetet varit nödvändigt, det vill säga att det finns ett tydligt samband mellan utförd tid, arbetsinnehåll och kontraktsarbetena.

3.2.3 Material från eget lager

När materialet tas från eget lager uppstår ingen ny extern utgift vid dess användning. För att entreprenören ändå ska ha rätt till ersättning för denna typ av material krävs att entreprenören visa att materialet faktiskt förbrukats i entreprenaden. *Nybropalatset* tydliggör vikten av att skilja mellan resurser som förbrukas i entreprenaden och utrustning eller material som kan användas vidare och därför saknar den nödvändiga kopplingen till entreprenaden.⁵⁴

Värderingen av materialet som tas från eget lager behöver dessutom kunna spåras i entreprenörens redovisning för senare granskning. Praktiskt sett talar detta för att entreprenören tillämpar en självkostnad som både är kontrollerbar och konsekvent exempelvis genom lager- eller anskaffningsvärde. Entreprenören behöver därutöver visa vilket material som tagits ut, i vilken mängd, vid vilken tidpunkt och till vilket arbetsmoment.⁵⁵ Uttagslistor, lagerjournaler eller koppling till inköp blir därför centrala bevismedel. Däremot tillmäts interna prislister som entreprenören själv fastställt utan tydlig förankring i underlaget ett svagare bevisvärde, eftersom de ger beställaren sämre möjlighet att utöva kontroll enligt 6 kap. 10 § 4 p. AB 04.

⁵⁴ Svea hovrätt, mål T 10408–14 ”Nybropalatset”, s. 7 och 10.

⁵⁵ Gentele (2025) s. 497 och 500.

3.3 Underentreprenör och förlikningskostnader

I detta avsnitt behandlas hur entreprenörens kostnader från underentreprenörer och förlikningskostnader ska bedömas inom ramen för självkostnadsprincipen. Fokus ligger på vilka krav som ställs på bevisning och dokumentation för att visa att sådana kostnader har uppkommit, är ersättningsgilla och hänförliga till entreprenaden.

3.3.1 Fakturor som bevismedel vid självkostnadsprincipen

Självkostnadsprincipen innebär en inneboende intressekonflikt mellan beställaren och entreprenören. Enligt omsorgsplikten i 6 kap. 10 § 1 p. AB 04 ska entreprenören bedriva entreprenaden ekonomiskt och med bästa kvalitet. Samtidigt är entreprenörens ersättning vid löpande räkning ofta kopplad till kostnadernas storlek, eftersom entreprenörarvodet vanligtvis utgörs av ett procentuellt påslag på övriga kostnadsposter. Detta skapar ett incitament för entreprenören att öka kostnaderna snarare än att minska dem.⁵⁶

Det bör dock uppmärksammas att en faktura inte utgör ett avtalsdokument utan ett ensidigt betalningsanspråk. Som Bernitz visar med stöd i HD-praxis kan villkor eller krav som endast framgår av en faktura inte utgöra en del av avtalet om det saknar koppling till vad fakturan normalt innehåller.⁵⁷ En faktura kan därmed visa att en utgift uppkommit men säger inget om huruvida kostnaden kan hänföras till entreprenaden eller om den varit nödvändig för arbetets utförande.

Frågan om hur fakturor ska tolkas är även viktig inom entreprenadrätten. Ingvarson och Utterström framhåller som tidigare nämnts, att entreprenörens kostnadsunderlag behöver vara sammanställt på ett sådant sätt att beställaren,

⁵⁶ J. Frank. ”Entreprenörens omsorgsplikt och bevisbördan för påståenden om brister i denna m.m.”. SvJT 2025, s. 683.

⁵⁷ Bernitz (2018) s. 85 f; NJA 1970 s. 478.

utan oskäligen arbetsinsats, kan bedöma arbetets art, omfattning och pris.⁵⁸ Fakturans bevisvärde bör alltså vara beroende av hur väl den kan förankras till entreprenaden.

För att en faktura ska utgöra ett tillräckligt omfattande underlag enligt självkostnadsprincipen krävs således att den är hänförlig till ett projekt. Fakturan bör ange vilket projekt den avser, vilken typ av arbete som utförts samt arbetets omfattning. Om sådan information saknas försvåras beställarens kontrollrätt att undersöka fakturans hänförlighet vilket i sin tur minskar fakturans bevisvärde.⁵⁹

Detta har även aktualiserats i *Nybropalatset*. Tingsrätten ansåg, som tidigare beskrivits, att kostnadsredovisningen var så bristfällig att den inte kunde läggas till grund för entreprenörens kostnader. Hovrätten gjorde en annan bedömning efter att entreprenören senare inkommit med omfattande och strukturerat underlag i form av fakturor, huvudbok och tidsredovisning kopplat till det aktuella projektet.⁶⁰ Avgörandet visar att fakturor sällan tillmätas självständigt bevisvärde men kan tillsammans med annan dokumentation utgöra tillräckligt underlag för den samlade bevisbedömningen.

Underentreprenörsfakturor (UE-fakturor) som regleras i 6 kap. 9 § 5 p. AB 04 kan i regel tillmätas högre bevisvärde än vanliga fakturor, eftersom de har koppling till tredje man och därmed direkt visar en ekonomisk uppoffring för entreprenören.⁶¹ Även om en kostnad därigenom uppstår krävs dock att UE-fakturan är tillräckligt specificerad för att kostnaden ska kunna hänföras till entreprenaden.⁶² Saknas tydliga kopplingar till entreprenaden riskerar även UE-fakturor att tillmätas begränsat bevisvärde, särskilt om beställaren invänder mot dessa kostnadsposter.

⁵⁸ Ingvarson och Utterström (2018) s. 559 f.

⁵⁹ Willborg (2017/18) s. 954; Svea hovrätt, mål T 10408-14 ”Nybropalatset”, s. 7 och 10.

⁶⁰ Svea hovrätt, mål T 10408-14 ”Nybropalatset”, s. 7.

⁶¹ Gentele (2025) s. 493.

⁶² Samuelsson (2022) s. 364.

Sammanfattningsvis utgör fakturor ett viktigt inslag i kostnadsredovisningen men är inte ensamt tillräckliga som bevismedel vid ersättning enligt självkostnadsprincipen. För att godtas krävs att de, tillsammans med övrig dokumentation, gör kostnaderna hänförliga till entreprenaden och möjliga att kontrollera.

3.3.2 Förlikningsbetalningar

En förlikningsbetalning kan i vissa fall ersättas enligt självkostnadsprincipen men detta sker då under tydliga förutsättningar. Av HD:s avgörande i *Flyttstädningen*⁶³ följer att det avgörande inte är att parterna förlikats om en betalning, utan att det förelåg en faktisk betalningsskyldighet. Det krävs inte att betalningsskyldigheten har vunnit laga kraft men den ska vara rättsligt bindande mellan parterna vid tidpunkten för förlikningen.⁶⁴

Gentele har i doktrinen analyserat hur HD:s avgörande i *Flyttstädningen* uppställer krav på att förlikningen ska kunna hänföras till den bakomliggande tvisten och att betalningen utgör en följd av denna. Utöver hänförlighet behöver förlikningsbetalningen uppfylla de ersättningsrättsliga principerna. Detta innebär, som diskuterats tidigare, att kostnaden ska framstå som rimlig jämfört med skadans art, underlaget och parternas processuella risker. Bedömningen görs med utgångspunkt i förhållandena när förlikningen ingicks.⁶⁵

Även om *Flyttstädningen* klargör under vilka förutsättningar en förlikningskostnad kan vara ersättningsgill, är den centrala frågan i denna uppsats hur entreprenören kan styrka att omständigheterna är uppfyllda enligt AB 04:s kontrollsystem. Bedömningen sker mot beställarens kontrollrätt enligt 6 kap. 10 § 4 p. AB 04 och till kravet på en kontrollerbar kostnadspost. Entreprenören behöver normalt visa (i) tvistens anknytning till entreprenaden, (ii) grunden för betalningsskyldigheten och (iii) varför förlikningsbetalningen är afärsmässigt motiverad. Bristande dokumentation kan därmed leda till att posten inte godtas som ersättningsgill kostnad.

⁶³ NJA 2024 s. 369

⁶⁴ NJA 2024 s. 369 ”Flyttstädningen” punkt 15–17.

⁶⁵ Gentele (2025) s. 495; NJA 2024 s. 369 ”Flyttstädningen”, punkt 17–18.

Bevisbördan för att förlikningsbetalningen är ersättningsgill vilar på den som kräver ersättning. Bevisningen behöver inte ge en full redogörelse för skadans exakta storlek men på något sätt behöver underlag vara tillräckligt omfattande för att bedöma betalningsskyldighet, orsakssamband och skälighet.⁶⁶

Detta ligger i linje med självkostnadsprincipens grundläggande syfte. En förlikningsbetalning bör endast accepteras som ersättningsgill kostnad när den framstår som affärsmässig och hänförlig till entreprenaden. I praktiken innebär detta att entreprenören bör presentera underlag som visar förlikningsavtalets koppling till den aktuella entreprenaden samt möjligen vilka alternativa handlingsvägar som övervägts och varför just förlikningsbetalningen valts.

⁶⁶ NJA 2024 s. 369 ”Flyttstädningen” punkt 17–18.

4 Beställarens kontrollrätt

I detta kapitel undersöks vilka möjligheter beställaren har att kontrollera och ifrågasätta ersättningsanspråk enligt självkostnadsprincipen. Här omfattas särskilt hur kontrollrätten fungerar, hur kontrollen kan kopplas till entreprenörens omsorgsplikt samt vad beställarens passivitet kan få för effekter på kontrollrätten.

4.1 Kontrollrättens räckvidd

Detta avsnitt handlar om innebörden av beställarens kontrollrätt enligt 6 kap. 10 § 4 p. AB 04. Det viktiga är här vilken dokumentation som är nödvändig för att beställaren i praktiken ska kunna granska entreprenörens kostnader.

4.1.1 Verifikat och dagbokens betydelse för kontrollrätten

Vid ersättning enligt självkostnadsprincipen är entreprenörens dokumentation av stor betydelse. Kontrollrätten i 6 kap. 10 § 4 p. AB 04 förutsätter nämligen att det finns ett underlag för beställaren att granska om debiteringen är korrekt och följer av avtalet.

Som tidigare redogjorts för beskriver Bernitz tidigare med stöd i praxis, att villkor och krav som först framkommer i en faktura normalt inte är tillräckliga för att anses utgöra en del av avtalet.⁶⁷ Avtalets innehåll utgår istället från kontraktshandlingarna vid avtalstillfället.⁶⁸ Handlingar som upprättas ensidigt av entreprenören under entreprenadtiden, såsom fakturor, verifikationer och tidrapporter har som utvecklats i föregående kapitel, en bevisrättslig funktion och utgör inte en del av parternas avtal. För beställarens kontrollrätt innebär detta att underlaget behöver vara tillräckligt omfattande för att möjliggöra granskning av arbetets art, omfattning och kostnad.

⁶⁷ Bernitz (2018) s. 85 f; NJA 1970 s. 478.

⁶⁸ BKK (2018), kommentar till AB 04 kap. 1 1 §, s. 13.

Tingsrätten i *Nybropalatset* framhöll att otillräcklig specificering, att hänföra kostnader till generella konton eller redovisning upprättad i efterhand minskar underlagets bevisvärde.⁶⁹ Även Frank betonar att kostnadsposter upprättade av entreprenören som inte är hänförliga till specificerade arbetsmoment, försvårar beställarens kontrollrätt i praktiken.⁷⁰ Mot denna bakgrund menar jag att dessa krav följer av entreprenörens omsorgsplikt 6 kap. 10 § 1 p. AB 04. En kostnadsredovisning som varken går att följa eller kontrollera riskerar att leda till att ersättningsanspråket helt eller delvis underkänns.

Dagboken enligt 3 kap. 13 § AB 04 fyller en annan funktion än kostnadsredovisning. Enligt hovrätten är dagbokens primära funktion inte att redovisa kostnader utan att dokumentera händelser under entreprenadens gång såsom hinder och ÄTA-arbeten.⁷¹ Dagbokens bevisvärde ligger i att anteckningarna förs löpande och i nära anslutning till händelserna.⁷² Därför kan dagböcker tillmätas högre bevisvärde än tidrapporter då dessa upprättas i efterhand och justeras.

När ersättningen grundas på självkostnader är det avgörande att kostnadsredovisningen är tillräckligt detaljerad och spårbar för att kunna kopplas till konkreta händelser i entreprenaden. Först när beställaren har tillgång sådana specificerade kostnadsposter finns en faktisk möjlighet att pröva om kostnaderna är hänförliga till entreprenaden och förenliga med avtalet.

4.1.2 Nybropalatset

Nybropalatset illustrerar hur beställarens kontrollrätt kan tolkas i praktiken enligt 6 kap. 10 § 4 p. Vilket framgick av redogörelsen i avsnitt 3.1.3 godtog hovrätten entreprenörens kostnadsredovisning först efter omfattande och samlat projektspecifikt underlag presenterats vilket gjorde det möjligt för beställaren att granska kostnaderna hänförlighet till entreprenaden. Avgörande

⁶⁹ Stockholms tingsrätt, mål T 17237–12, s. 64 f.

⁷⁰ Frank, ”Entreprenörens omsorgsplikt” (2025), s. 687.

⁷¹ Svea hovrätt, mål T 10408–14 ”Nybropalatset”, s. 6 f.

⁷² Samuelsson och Utterström (2024) s. 98 f; Samuelsson (2022) s. 189.

var därför inte att den tidigare redovisningen varit bristfällig utan att det genom den slutliga presentationen var möjligt för beställaren att utöva kontroll.

73

Kontrollrätten är alltså inte bunden till någon viss form av dokumentation. Det centrala är att underlaget som presenteras ger tillräcklig insyn för beställaren av kostnadernas art, omfattning och dess samband med entreprenaden.

Hovrättens synsätt har dock kritiserats i doktrinen bland annat av Ingvarson och Utterström. De menar på att det finns en risk med för stort bevisvärde på kostnader som under den löpande räkningen varit bristfällig trots att denna presenteras tillräckligt till slut. Denna presentation av underlag kan enligt författarna försvaga beställarens kontrollrätt under entreprenadtiden och riskerar att flytta granskningsrätten från praktiken till teorin.⁷⁴

Jag delar delvis denna kritik. Även om det ibland finns skäl att inhämta kompletterande bevisning bör kontrollrätten kunna ske strukturerad löpande under entreprenadtiden och inte först i efterhand.

4.2 Omsorgsplikten enligt 6 kap. 10 § AB 04

Beställarens kontrollrätt är nära kopplad till entreprenörens omsorgsplikt enligt 6 kap. 10 § 1 p. AB 04. I detta avsnitt behandlas omsorgspliktens innebörd och hur den påverkar entreprenörens ersättningsanspråk vid tillämpning av självkostnadsprincipen.

4.2.1 Omsorgsplikten och kravet på kostnadseffektiva lösningar

Enligt 6 kap. 10 § 1 p. AB 04 är entreprenören, genom omsorgsplikten, skyldig att utföra entreprenaden så att ”bästa tekniska och ekonomiska resultat” uppnås. I *Flyttstädningen* uttalar HD att ersättningsrätt vid förlikningsbetal-

⁷³ Svea hovrätt, mål T 10408–14 ”Nybropalatset”, s. 5 ff.

⁷⁴ Ingvarson och Utterström (2018) s. 560.

ningar förutsätter att uppgörelsen är skälig i förhållande till den risk entreprenören annars skulle buri. Gentele menar att detta skälighetsresonemang kan överföras analogt till självkostnadsprincipen, trots att *Flyttstädningen* avsåg skadestånd, eftersom bedömningen i grunden tar sikte på entreprenörens omsorgsplikt.⁷⁵

Omsorgsplikten innebär att entreprenören ska tillvarata beställarens ekonomiska intresse genom ett fackmässigt och kostnadsmedvetet agerande. I detta ligger, enligt såväl Motiven AB 65 och AB 72 som senare doktrin, att entreprenören löpande ska väga kostnader för olika arbetsmetoder mot deras tekniska resultat.⁷⁶ Valet av utförande ska därför framstå som försvarbart mot bakgrund av den information som fanns vid tidpunkten för utförandet.

Avvägningen innebär inte ett krav på att alltid vara den billigaste lösningen, utan att kostnad och funktion ska vägas mot varandra. Omsorgsplikten är, som tidigare framgått, särskilt viktig vid ersättning på löpande räkning, eftersom denna ersättningsform saknar inbyggda incitament för entreprenören att begränsa sina kostnader. I praktiken kan ett procentuellt entreprenörarvode i stället skapa incitament för att öka kostnaderna. Entreprenören ska därför kunna motivera val som görs i entreprenaden och får inte låta beställarens ekonomiska intresse ge vika för egen ekonomisk vinning.⁷⁷

Samtidigt står beställarens kontrollrätt och entreprenörens omsorgsplikt i nära samband med varandra. Beställarens kontrollrätt enligt 6 kap. 10 § 4 p. AB 04 utgör det främsta verktyget för att bedöma om omsorgsplikten faktiskt har iakttagits. Tillsammans utgör dessa bestämmelser kärnan i tillämpning av självkostnadsprincipen.⁷⁸ Avgörande är enligt min mening inte om kostnaden i efterhand framstår som låg eller hög, utan om den vid tiden för utförandet i entreprenaden framstod som motiverad.

⁷⁵ NJA 2024 s. 369 "Flyttstädningen" punkt 18; Gentele (2025) s. 495.

⁷⁶ Motiv AB 72 (1985) s. 185; jfr, med undantag för enstaka utbytta ord, Motiv AB 65 (1969) s. 157; Samuelsson (2022) s. 361; Willborg (2017/18) s. 958.

⁷⁷ NJA 2021 s. 943 "Omsättningsmålet"; Samuelsson (2022) s. 361.

⁷⁸ Willborg (2017/18) s. 949.

4.2.2 Bevisbördan för omsorgspliktsbrott

Entreprenören bär den primära bevisbördan för att styrka att kostnaderna i entreprenaden har uppkommit och är hänförliga till arbetet. Detta innefattar även att visa att debiterade arbetstimmar faktiskt har lagts ned. Kravet uppfylls normalt genom att entreprenören presenterar ett tillräckligt strukturerat och fullständigt underlag exempelvis i form av verifikationer, tidsrapporter och projektspecifik redovisning.⁷⁹

När entreprenören har presenterat detta strukturerade och projektspecifika kostnadsunderlaget, kan ersättningsanspråket inte längre avfärdas enbart med hänvisning till att kostnaderna är höga. I stället krävs att beställaren visar på vilket sätt entreprenören åsidosatt sin omsorgsplikt och att detta lett till en tydlig merkostnad.⁸⁰

Beställaren behöver, för att undgå betalningsskyldighet, visa att entreprenörens merkostnader beror på vårdslöshet, försummelse eller uppsåt.⁸¹ Detta förutsätter typiskt sett tre moment. För det första ska entreprenören ha fattat ett beslut som avviker från vad som kan krävas enligt omsorgsplikten vilket exempelvis kan vara en dyrare lösning utan ett sakligt motiv. För det andra behöver beställaren visa att detta beslut faktiskt lett till en merkostnad. Slutligen krävs ett orsakssamband mellan omsorgspliktsbrottet och den uppkomna merkostnaden.⁸²

Sammantaget framstår beviskravet som högt ställt. Beställarens uppgift är inte att visa vilken lösning hade varit optimal, utan att entreprenörens agerande tydligt avviker från vad som kan krävas av en normalt aktsam och fackmässig entreprenör. Omsorgsplikten har därmed närmare koppling till entreprenörens agerande jämfört med ageranden för att uppnå lägsta möjliga kostnadsnivå.

⁷⁹ Willborg (2017/18) s. 956; Svea hovrätt, mål T 10408-14 ”Nybropalatset”, s. 5.

⁸⁰ Samuelsson (2022) s. 364; prop. 1988/89:76 s. 153.

⁸¹ J. Frank. ”Något om beställaråterkrav i löpanderäkningsentreprenader”. SvJT 2025, s. 190.

⁸² Motiv AB 72 (1985) s. 185.

4.3 Vigilansprincipen och beviskonsekvenser

Vid tvist om ersättning enligt självkostnadsprincipen är det upp till entreprenören att visa att kostnaderna uppkommit, att de kan hänföras till entreprenaden och att arbetet faktiskt har utförts. Det innebär även att entreprenören bär den processuella risken för bristfällig dokumentation.⁸³

Som Ingvarson och Utterström framhåller är kvaliteten på entreprenörens dokumentation avgörande för dess bevisvärde.⁸⁴ Underlaget ska vara sammanställt på ett sådant sätt att beställaren enkelt kan förstå och kontrollera debiteringen. Dokumentationen som upprättas i efterhand, exempelvis retroaktivt ifyllda tidrapporter, tillmäts därför ofta lågt bevisvärde. Detta illustreras tydligt i *Nybropalatset*, där tingsrätten ansåg att ett kostnadsunderlag som saknade tillräcklig koppling till konkreta arbetsmoment inte ansågs ligga till grund för entreprenörens självkostnader.⁸⁵ Som tidigare diskuterats kan otillräcklig redovisning riskera att entreprenörens rätt till ersättning helt eller delvis bortfaller.

Samtidigt innebär vigilansprincipen att även beställarens agerande får betydelse i bevishänseende. Beställaren har enligt AB 04 en rätt att utöva kontroll men ingen skyldighet att göra det. Som Samuelsson påpekar kan dock passivitet få bevisrättsliga konsekvenser.⁸⁶

Om beställaren haft tillgång till fakturaunderlag under entreprenadtiden men ändå inte framfört några invändningar, kan domstolen bedöma entreprenörens redovisning som tillräcklig bevisning för att kostnaderna faktiskt har uppkommit.⁸⁷

⁸³ Willborg (2017/18) s. 956

⁸⁴ Ingvarson och Utterström (2018) s. 546 f.

⁸⁵ Stockholms tingsrätt, mål T 17237–12, s. 68; Ingvarson och Utterström (2018) s. 559 f.

⁸⁶ Samuelsson (2022) s. 170 f.

⁸⁷ Jfr Svea hovrätt, mål T 10408–14 ”Nybropalatset”, s. 5 ff.

Jag menar att bevisläget vid tillämpningen av självkostnadsprincipen präglas av ett samspel mellan entreprenörens dokumentation och beställarens viggilans. En välstrukturerad och transparent projektspecifik redovisning är till entreprenörens fördel, medan bristande invändningar från beställaren kan leda till att bevisbördan i praktiken lättas för entreprenören. En beställare som framför allmänna eller svepande invändningar kan inte ersätta kravet på preciserade invändningar.

5 Slutsats

Av analysen framgår att kostnadsbegreppet i AB 04 vid ersättning på löpande räkning inte bara ska förstås som en bokföringsmässig post. Utgångspunkten i både praxis och doktrin är således att ersättningsgilla kostnader ska motsvara faktiska ekonomiska uppoffringar för entreprenören. Dessa ska vara hänförliga till den enskilda entreprenaden och möjliga att följa i redovisningen. Kostnadsbegreppet knyts alltså till faktiskt utfört arbete eller faktisk resursförbrukning i stället för hur kostnader redovisas i entreprenaden.

Samtidigt visar analysen att ersättningsrätten är begränsad även om 6 kap. 9 § AB 04 innehåller en omfattande uppräkningslista av kostnadsposter. Kravet på orsakssamband, nödvändighet och riskfördelning mellan beställare och entreprenör, begränsar vilka kostnader som omfattas av självkostnadsprincipen. I detta sammanhang innebär entreprenörens omsorgsplikt i 6 kap. 10 § 1 p. AB 04 att ekonomiska och tekniska aspekter ska ingå i bedömningen av om entreprenörens agerande varit kostnadsmedvetet. Uppfylls inte entreprenörens omsorgsplikt, kan kostnader förlora sin hänförlighet till entreprenaden vilket i praktiken begränsar rätten till ersättning.

Enligt praxis framgår även att beställarens kontrollrätt utgör ett viktigt komplement till självkostnadsprincipen. Eftersom entreprenören har ett informationsövertag över beställaren, ställs höga krav på att redovisningen är transparent och projektspecifik, så att beställaren i realiteten kan utöva sin kontrollrätt. Om entreprenören presenterar ett omfattande och sammanhängande underlag kan detta leda till en bevisrättslig fördel för entreprenören. Detta medför i praktiken att beställaren genom sin kontrollrätt, behöver framföra tydliga och specificerade invändningar mot kostnadsposterna. Att enbart mena på att en kostnad är oskäligt hög utan att hänföra detta till entreprenörens redovisning anses inte tillräckligt för att uppfylla beställarens kontrollrätt.

Slutligen visar analysen att beställarens passivitet kan få bevisrättsliga konsekvenser. Även om beställaren inte har en kontrollplikt, kan uteblivna invändningar under entreprenadtiden stärka bevisning till entreprenörens fördel. Självkostnadsprincipen i praktiken påverkas därmed av entreprenörens

dokumentation, beställarens kontrollrätt och hur både beställaren och entreprenören agerat under entreprenaden. Det är endast faktiska, hänförliga, kontrollerbara kostnader förenliga med omsorgsplikten som kan ersättas enligt självkostnadsprincipen i AB 04.

Käll- och litteraturförteckning

LITTERATUR

Andersson, Eilert och Hedberg, Stig (2012). *ÅTA-arbeten: och ekonomisk reglering enligt AB 04 och ABT 06*. Stockholm: Svensk byggtjänst.

Bernitz, Ulf (2018) *Standarsavtalsrätt*. 9. uppl. Stockholm: Norstedts Juridik.

Hedberg, Stig (2010). *Kommentar till AB 04, ABT 06 och ABK 09*. Stockholm: Svensk Byggtjänst.

Ingvarson, Anders och Utterström, Marcus (2020). *Tolkning av entreprenadavtal*. Stockholm: Norstedts Juridik.

Kleineman, Jan (2018), 'Rättsdogmatisk metod' i: Nääv, Maria och Zamboni, Mauro (red.). *Juridisk metodlära*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur.

Motiv AB 65 (1969). *Allmänna bestämmelser för byggnads-, anläggnings- och installationsentreprenader AB 65 samt kontraktsformulär Svenska Teknologföreningens formulär 18, 19 och 20*. Stockholm: Svenska Teknologföreningen.

Motiv AB 72 (1985). *Allmänna bestämmelser för byggnads-, anläggnings- och installationsentreprenader AB 72 samt kontraktsformulär och anbudsformulär Svenska Teknologföreningens formulär 18/72, 19/72, 20/72 och 21/72*. 2. Utg., utan bilagor. Stockholm: Svensk Byggtjänst.

Ramberg, Jan och Ramberg, Christina (2025). *Allmän avtalsrätt*. 13. uppl. Stockholm: Norstedts juridik.

Samuelsson, Per och Utterström, Marcus (2024). *Entreprenadrätten*. Stockholm: Norstedts Juridik.

Samuelsson, Per (2011) *Entreprenadavtal: särskilt om ändrade förhållanden*. Stockholm: Karnov Group.

Samuelsson, Per (2022). *AB 04: en kommentar*. 3., väsentligt omarbetade uppl. Stockholm: Norstedts Juridik.

Svensk byggtjänst och Byggandets kontraktskommitté (2018). *Allmänna bestämmelser och andra standardkontrakt för byggsektorn*. Tredje utgåvan. Stockholm: Svensk byggtjänst.

TIDSKRIFTER

Arvidsson, Niklas (2023), 'Bunden och fri utfyllning eller bara avtalstolkning?' SvJT, s. 615–622.

Frank, Jakob (2025), 'Något om beställaråterkrav i löpanderäkningsentreprenader' SvJT, s. 184–214.

Frank, Jakob (2025), 'Entreprenörens omsorgsplikt och bevisbördan för påståenden om brister i denna m.m.' SvJT, s. 672–690.

Gentele, Oskar (2025), 'Vad avses med "kostnader" vid tillämpning av självkostnadsprincipen i AB 04?' SvJT, s. 488–502.

Ingvarson, Anders och Utterström, Marcus (2018), 'Självkostnadsprincipen enligt AB 04 och ABT 06.' SvJT, s. 542–564.

Willborg, Isak (2017/18), 'Beställarens granskningsrätt och entreprenörens omsorgsplikt vid arbeten på löpande räkning enligt självkostnadsprincipen.' JT, nr 4, s. 949–961.

ÖVRIGA KÄLLOR

RÄTTSFALLSFÖRTECKNING

Högsta domstolens avgöranden

NJA 1998 s. 448.

NJA 2009 s. 441 (Bilstugan)

NJA 2013 s. 1174

NJA 2018 s. 653 (De ingjutna rören)

NJA 2024 s. 369 (Flyttstädningen)

Hovrättens avgöranden och beslut

Svea hovrätts dom 2016-03-10 i mål nr T 10408-14.

Tingsrättsavgöranden

Stockholm tingsrätts dom 2014-10-17 i mål nr T 17237-12.

Offentligt tryck

Propositioner

Prop. 1988/89:76 Om ny köplag